

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 22 (35)

Суми – 2020

**SECTION 9
CRIMINAL PROCESS AND CRIMINALISTICS;
JUDICIAL EXPERTISE; OPERATIONAL-BROADCASTING ACTIVITY**

**СЕКЦІЯ 9
КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА
ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ**

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2020.i22.p93>

**ОЦІНКА ЯКОСТІ ТОВАРІВ НАРОДНОГО СПОЖИВАННЯ В СУДОВІЙ
ТОВАРОЗНАВЧІЙ ЕКСПЕРТИЗІ**

***Бойко Роман Володимирович,**
старший судовий експерт відділу товарознавчих
та гемологічних досліджень
Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру
МВС України*

***Павліченко Дмитро Геннадійович,**
завідувач відділу товарознавчих та гемологічних досліджень
Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру
МВС України*

Розглянуто питання оцінки якості товарів народного споживання під час проведення судової товарознавчої експертизи. Проаналізовано порядок використання показників якості згідно чинного законодавства та нормативно-правових документів з проведення судових товарознавчих експертиз. Досліджено наукові праці з загальних питань оцінки якості та виключно за окремими напрямками роботи. Розглянуті питання та складнощі, які найчастіше постають перед судовими експертами в їх повсякденній роботі при визначенні якості товарів. Доведено, що це питання потребує більш детального розгляду та необхідності наукового обґрунтування й систематизування зі складанням відповідних таблиць з узагальненими показниками якості. Розглянуті методи оцінки споживчих показників якості та передумови що викликають необхідність проведення судових товарознавчих експертиз з оцінки якості товарів народного споживання. Проаналізовано питання застарілості існуючих державних стандартів та необхідності запровадження нових, що відповідають сучасним умовам виробництва. Зосереджено увагу на відповідності технічних умов підприємств виробників існуючим державним стандартам з метою визначення якісних характеристик товарів під час проведення судової товарознавчої експертизи. Обґрунтовано важливість дослідження товарів з метою визначення їх якості та відповідності існуючим стандартам та технічним умовам виробників.

Ключові слова: товарознавство, оцінка якості, товари народного споживання, споживчі властивості, судова товарознавча експертиза.

Boiko R. V., Pavlichenko D. G. Evaluation of the merchandise of the national population living in the court of commodity-expertise. I've taken a look at the food assessment of the goods and the goods of the national population, the hour of the shipboard examination of the goods. The article analyzes the procedure for showing indicators of the most appropriate legislation and legal documents for conducting forensic expert examinations. It is completed on the basis of the power assessment in general and exclusively for the robotic environment. I took a look at the food, as I often took a position before the forensic experts in third-party robots with the indicated availability of goods, I brought up the need for more detailed examination and the need for more detailed analysis of the table. There are different methods for evaluating live indicators and for changing their minds and needing to conduct a forensic expert examination of valuations for national goods. The analysis of the nutrition of old power standards and the need to reserve new ones has been analyzed, so as to present to the minds of the world. Respect is respected for the technical and technical minds of the high-tech industry according to the established standards of product specifications and the hour of shipboard examination of goods. The important thing is that important goods are reached, by way of identification of which goods and standards are available and to technical standards of technology.

Key words: commodity science, quality control, consumer goods, good authority, ship commodity expert examination.

Вступ. Одним із напрямків судової товарознавчої експертизи, відповідно до переліку зазначеному в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень від 08.10.1998 № 53/5 [1], є дослідження товарів з метою визначення їх якості та відповідності існуючим стандартам. Найчастіше дана експертиза проводиться на підставі постанов слідчих органів та Ухвал суду в процесі розслідування кримінальних проваджень та судових розглядів, пов'язаних із розкраданнями, підробками товарів та іншими злочинами. Також дана експертиза проводиться за ініціативою виробника, продавця або за бажанням покупця, які бажають переконатися у відповідній якості продукції існуючим стандартам.

Більш докладно підстави для проведення судової товарознавчої експертизи визначені у ст. 242 Кримінального процесуального кодексу України [2].

Постановка проблеми. В сучасних умовах проблема підвищення якості продукції (товарів) має велике значення. Поліпшення якості продукції, що випускається є основою підвищення ефективності виробництва, так як дозволяє: покращити віддачу основних виробничих фондів, знизити матеріаломісткість продукції, зекономити сировину та паливо, підвищувати конкурентоспроможність виробів на внутрішньому та зовнішньому ринках.

При оцінці якості товарів народного споживання приймають до уваги не всі властивості,

а тільки найбільш суттєві (значущі), безпосередньо пов'язані з якістю виробу та число яких необхідно та достатньо для оцінки якості розглядаємих виробів.

Кількісна характеристика властивостей продукції (товарів) характеризується рядом показників якості.

Показник якості товарів – це кількісна характеристика однієї або декількох властивостей продукції за певних умов її створення, експлуатації або споживання. Отож, якість – це здатність сукупних характеристик продукції задовольнити вимоги споживача [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питань оцінки якості присвячено роботи таких науковців, як: Кардаш В.Я., Павленко І.А., Андрест Б.В., Волкінд І.Л., Гарнецков В.З. та деяких інших [3, 4]. Тим не менше, науковці переважно досліджували питання якості товарів в цілому, не акцентуючи увагу на тому, що контроль оцінки якості недостатньо впроваджено на підприємствах, та не в повній мірі цьому питанню приділяється увага контролюючими органами. Тому є потреба звернутись до цієї теми знову та зосередити увагу на оцінці якості товарів під час проведення судових товарознавчих експертиз.

Формування цілей статті. Як свідчить аналіз, в сучасних умовах виробництва з'являються все нові засоби виробництва та різноманітні природні та штучні матеріали, які мають свої власні властивості та показники якості, які не завжди вписуються в існуючі рамки, які були сформовані багаторічним досвідом, але на даний час є частково застарілими та не встигають за вимогами, які в сучасному світі

споживачі висувають до товарів та їх здатності задовольнити їх вимоги.

Тому увагу на те, що більшість підприємств на сьогодні мають змогу виготовляти продукцію за власними технічними умовами, які відсутні у відкритому доступі для пересічних споживачів, контролювати якість продукції стає надалі важче у зв'язку з відсутністю загальних норм та вимог. Зважаючи на це необхідно створити нові державні стандарти якості продукції, яких будуть дотримуватися абсолютно всі підприємства України та які будуть у вільному доступі для ефективного контролю з боку відповідних органів та пересічних споживачів.

Метою нашої статті є оцінка якості товарів народного споживання в судовій товарознавчій експертизі, а саме: визначення поняття «якості товарів» та основні методи оцінювання рівня якості продукції.

Виклад основного матеріалу. Насамперед розглядаючи питання підвищення та контролю якості продукції треба чітко уявляти та розуміти сутність поняття «якість». Для початку треба розглянути трактування поняття якості вітчизняними та закордонними науковцями та їх нормативною документацією. Категорію «якість» вперше проаналізував Аристотель у III ст. до н.е. та сказав «те, що існує саме по собі, і утворює якість», потім подібними дослідженнями щодо категорії «якість» займався філософ Гегель [5].

Поняття «якість» зазнала в процесі еволюції певних змін, інакше сприймалося розуміння його сутності. У сучасному суспільстві якість продукції безпосередньо пов'язана із задоволенням потреб споживачів.

Розбираючи поняття «якості», треба згадати вислів відомого американського спеціаліста з якості Дж. М. Джурані, який писав: «поняття якості виробу відрізняється від поняття якості конструкції, технології. Перше означає лише ступінь відповідності кресленням, нормативам та стандартам, а друге - характеристику застосовуваної сировини, спосіб виробництва і контролю і т.п. Але відповідність кресленням, технічним умовам та нормативам характеризує не тільки якість продукції як такої, а скільки якості робіт по її досягненню» [6, с. 30].

Інші дослідники: Зиков Ю.А., Матвеев Л.А., Полишко С.П., Козлов А.Л., Аристов О.В., Мішин В.М. визначають якість як «набір властивостей, які визначають ступінь їх відповідності заданій конкретній потребі у фіксованих умовах споживання» [7, с. 18]. Врахування прояву різних властивостей продукції за конкретними умовами споживання є найбільш важливим критерієм.

Якщо звернутись до державних стандартів, які застосовувались на території України, то відповідно до Стандарту 15467-79: якість продукції – сукупність властивостей продукції, які обумовлюють її придатність задовольнити певні потреби відповідно до її призначення [8].

Стандарт ISO 9004-1-94 стверджує, що через проектування ефективної системи якості в організації можуть бути забезпечені вимоги до продукції, завдяки яким остання буде відповідати всім вимогам споживачів.

Система якості – сукупність організаційної структури, методик, процесів і ресурсів, необхідних для загального управління якістю [9].

Міжнародний стандарт ISO 9000:2000 розглядає якість, як «ступінь з якою сукупність характеристик продукції, процесу або системи задовольняє потреби або очікування, які є встановленими, передбачуваними чи обов'язковими» [10].

Згідно до стандарту ISO 9000:2007 якість – «ступінь, до якого сукупність характеристик об'єкту задовольняє вимоги зацікавлених осіб» [11].

Розглядаючи питання якості, насамперед треба розуміти, що потребам споживачів відводиться перше місце. Але треба зауважити, що споживачі мають нестійкі потреби, котрі постійно змінюються.

До товарів народного споживання відносяться ті, що використовуються у сфері особистого споживання і не пов'язані із здійснення підприємницької діяльності. У свою чергу товари народного споживання поділяються на невиробничі товари (посуд, побутова техніка, взуття, одяг тощо) та харчові продукти (хлібобулочні вироби, молочна продукція, сільськогосподарська продукція тощо) [12].

Здається, що продукція має параметри, які чітко відповідають нормативним та технічним документаціям, але вимоги споживачів змінилися, тому така якість навіть при незмінних параметрах погіршується чи втрачається зовсім.

Майже усі автори сучасності підкреслюють, що якість – це суміш властивостей продукції, які направлені на задоволення потреб споживачів.

Тому при проведенні судових товарознавчих експертиз треба насамперед звертати увагу на сталі характеристики товару, які можна порівняти з вимогами нормативних документів та технічною документацією.

Ринкові відносини знаходяться в таких умовах, в яких якість певної продукції повинна задовольняти потреби споживача, котрі постійно досліджуються, займаючи центральне місце, адже неможливо дослідити якість продукції не беручи до

уваги існуючі суспільні потреби, бо ці категорії тісно пов'язані одна з одною. Але при проведенні судових товарознавчих експертиз треба також звертати на патентно-правові показники якості.

Патентно-правові показники якості служать для визначення конкурентоспроможності продукції на світовому ринку, перспектив її реалізації за кордоном, установлення цін на експортні товари. Ця група складається з показників патентного захисту й патентної чистоти.

Показники патентного захисту показують можливість безперешкодної реалізації виробів за кордоном, визначають рівень захисту конкретних товарів авторськими свідоцтвами та патентами в Україні та країнах майбутнього продажу.

Показники патентної чистоти свідчать про рівень утілення у виробі технічних рішень, які не підпадають під дію патентів, виданих у країнах передбачуваного експорту [3].

Важливу роль при визначенні якості відіграють екологічні показники.

Для оцінювання рівня нешкідливості виробу для людини під час його споживання (експлуатації) застосовуються показники безпеки.

Тобто, вся продукція має володіти певним набором властивостей, які у сукупності визначаються показниками якості. Склавши кількісні характеристики властивостей продукції, отримуємо показники якості.

Сучасна наука виділяє такі методи оцінювання рівня якості продукції – «диференційний, комплексний, змішаний, які дозволяють оцінити якість продукції, порівнявши виміряні значення показників якості з базовими показниками. Диференційний метод визначення рівня якості продукції полягає у знаходженні окремих одиничних показників її якості із відповідною множиною значень відповідних базових показників якості. Комплексний метод визначення рівня якості продукції полягає у порівнянні, так званих, комплексних показників рівня якості замість одиничних, як у диференційному методі. Виділяють статистичний метод визначення рівня якості виробів, який використовують у серійному та масовому виробництві, полягає у періодичному доборі певної групи виробів, вимірюванні показників їх якості і на підставі оброблення отриманих результатів розроблення заходів із забезпечення заданого у технічних вимогах рівня якості виробів» [13].

Відповідно до «Довідника товарознавця продовольчих товарів» - оцінка споживчих показників якості товарів включає сукупність операцій, кількість, порядок та зміст яких залежить від цілей оцінки, призначення та складності товару, особливостей його споживання. Методи оцінки

підрозділяються в залежності: від кількості показників, по яким приймається рішення про якість, а крім того, в залежності від джерела або засобу отримання інформації.

В залежності від кількості показників, по яким приймається рішення про якість товару, застосовуються наступні методи: диференційний, комплексний та змішаний. В залежності від джерела або засобу отримання інформації – експериментальний, соціологічний, експертний та інші.

Диференційний метод приймають при визначенні значень оцінок по одиничним показникам якості товарів. Комплексний метод приймають для отримання значення узагальненого споживчого показника. Змішаний метод передбачає сумісне застосування диференційного та комплексного методів. Експериментальний метод застосовується при вивченні взаємодії людини з товаром в конкретних умовах його застосування та використання. Соціологічний метод заснований на використанні думок споживачів як основного джерела інформації про якість товару. Експертний метод заснований на використанні суджень спеціалістів експертної комісії [4].

Отже для визначення рівня якості певної продукції необхідні показники, яких треба дотримуватись і які можна виміряти та перевірити їх відповідність.

Існує декілька способів виявлення показників продукції і тому вони поділяються на натуральні (метри, кілометри), відносні (відсотки, бали, коефіцієнти) та вартісні.

«Оптимальні значення характеристик показників якості не обов'язково належать до реально існуючої продукції, вони можуть бути визначені розрахунковим способом для тільки що розробленої або навіть гіпотетичної продукції зі значенням характеристик показників якості, які реально можуть бути досягнуті. В останньому випадку такі розрахункові значення оптимальних характеристик показників якості використовуються як базові для порівняння з ними відповідних характеристик показників якості зразків продукції, що вже існують. Оптимальні значення характеристик показників якості продукції за наявності цільової функції й обмежень на витрати або ефект визначаються методами лінійного і нелінійного програмування, динамічного програмування, теорії ігор і статистичних рішень, теорії оптимального управління та іншими математичними методами, викладеними у спеціальній літературі» [14, с. 332].

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене можна зробити висновок, що одним із завдань судової

товарознавчої експертизи є встановлення фактичних даних, що підтверджують або спростовують відповідність характеристик досліджуваних об'єктів товарного походження базовим (нормативним) значенням, а також встановлення обставин, що зумовили зниження якості товарів, тобто фактичних даних, пов'язаних з недотриманням правил упаковки, маркування, зберігання, транспортування, вибракування і уцінки товарів.

Але за відсутності єдиних методик, єдиної наукової бази, єдиного формату укладення результати експертиз різняться, а контролю з боку самого експертного співтовариства або держави як

основного споживача фактично немає. Парадоксальним чином суб'єктивність думки експерта вважається нормою.

Тому вважаємо, що питання оцінки якості товарів народного споживання потребує більш детального розгляду та необхідності наукового обґрунтування та систематизування зі складанням відповідних таблиць з узагальненими показниками якості. Вважаємо, що вирішення цього питання є важливим чинником забезпечення подальшого перспективного розвитку судової товарознавчої експертизи.

Література:

1. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: затверджена Наказом Міністерства юстиції України 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 № 1950/5), зареєстровано в Міністерстві юстиції України 03.11.1998 № 705/3145 (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України (ст. 242) (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Кардаш В.Я., Павленко І.А. Товарна інноваційна політика. Підручник.-К: КНЕУ, 2002. – 266 с.
4. Справочник товароведов продовольственных товаров: В 2 т.: Т.1/Б.В. Андрес, И.Л. Волкинд, В.З. Гарнецков и др. – 2-е изд., перераб. – М.: Экономика, 1987. – 368 с.
5. Гегель Г.В.Ф. Наука логіки. Москва: Издание профкома слушателей Института красной профессуры, 1929. 686 с.
6. Джуран Дж. М. Ответственность руководящих работников промышленности за качество продукции. Стандартизация и качество. Москва: Комитет стандартов, 1966. С. 30-32.
7. Аристов О.В., Мишин В.М. Качество продукции: учебное пособие. Москва: Издательство стандартов, 1982. 142 с.
8. ГОСТ 15467-79. Управление качеством продукции. Основные понятия. Термины и определения (с Изменением №1). Стандартиформ. Москва, 2009. 20 с.
9. ISO 9004-1-94: 1994. Управління якістю та забезпечення якості – Керуючі накази. URL: <https://www.stroimdom.com.ua/files/docs/iso-9004-1-94.pdf>.
10. ДСТУ ISO 9000:2001 Системи управління якістю. Основні положення та словник. Київ, 2001. 33 с.
11. ISO 9000:2007 Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів. Київ, 2008. 28 с.
12. Господарський Кодекс України (ст. 262) (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
13. Боженко Л., Гутта О.Й. Управління якістю, основи стандартизації та сертифікації продукції: навчальний посібник. Львів, 2001. 176 с.
14. Шаповал М.І. Менеджмент якості: підручник. Київ: Знання, 2006. 471 с.